

Regionální muzea a botanika

Regionální muzea jsou vesměs chápána jako kulturní instituce věnující se péči o sbírkový fond a organizující výstavy a další kulturní akce. Hlavní těžiště odborné muzejní práce leží v dokumentaci a prezentaci historie a přírody oblasti, v níž daná instituce působí. V převážně většině muzeí jsou zastoupeny obory historické, nezanedbatelné jsou však i botanika, zoologie a geologie. Podle tradice a personálního obsazení ale mohou být muzea i centrem botanického výzkumu, jehož význam nezřídka přesahuje hranice regionu.

Tradičně se v muzeích (kromě Národního muzea v Praze) do botaniky zahrnují i další obory – mykologie a lichenologie. Z muzejních sbírek mají z botanického hlediska samozřejmě největší význam herbáře. Nejbohatšími herbáři na území České republiky se zabývá článek J. Danihelky (viz str. LXXXV). Svůj význam však mají též regionální herbáře, z nichž většina má přidělenou mezinárodní zkratku a je tedy zahrnuta v celosvětovém seznamu *Index herbariorum*. V tab. 1 najdete přehled regionálních muzeí, která spravují herbářové sbírky s více než 40 tisíci položkami.

Regionální herbáře většinou doplňují vlastní sběry muzejního botanika a také dary nebo nákupy od badatelů ze spádové oblasti. Je v nich tedy soustředěno mnohem více dokladů k flóře daného území a jejímu vývoji než jinde, a proto jsou z tohoto pohledu nezastupitelné. Pro určité regiony nesmírně cenné jsou např. muzejní herbáře v Tachově (Český les), Sokolově a Chomutově (Krušné hory), Liberci (Jizerské hory, Českolipsko), Litoměřicích (České středohoří), Příbrami (Brdy), Soběslavi (Táborsko a Podkrkonoší), Třebíči a Jihlavě (Českomoravská vrchovina), Opavě (Slezsko), Olomouci (střední Morava), Mikulově a Znojmě (jižní Morava).

Botanici regionálních muzeí, dosud většinou nespázaní honbou za cizojazyčnými bodovanými (impaktivními) publikacemi, jsou jedni z mála odborníků, kteří se v rámci pracovní náplně mohou systematicky věnovat dokumentaci současného stavu

flóry a vegetace i jejich změnám, jako je nástup invazních nebo expanzivních druhů, ústup druhů vzácných apod. Tyto údaje, získané náročným terénním průzkumem, jsou pak nenahraditelným základem pro zásadní shrnující studie, které mohou zpracovávat samotní regionální botanici, častěji však spolupracují s kolegy z univerzit, akademických ústavů, ochrany přírody a dalších institucí.

Dalším důležitým okruhem činnosti v regionech je pořádání přednášek, botanických exkurzí a vycházek, přírodovědných soutěží apod. jak pro odborníky, tak pro laické zájemce bez rozdílu věku. Zejména přírodovědné exkurze se v poslední době setkávají s velmi příznivým ohlasem široké veřejnosti. V některých oblastech, např. na pomezí středních a jižních Čech nebo v nejzápadnějších Čechách, přerostly tyto aktivity v celé cykly přírodovědných exkurzí. Pořádá je společně několik regionálních muzeí, neziskové organizace, správy CHKO a další instituce (viz např. www.blatskemuzeum.cz nebo www.muzeumcheb.cz/priroda). Na mnoha dalších místech jsou muzejní botanici důležitými tahouny exkurzí pořádaných pobočkami České botanické společnosti a dalšími organizacemi (odkazy na webové stránky s exkurzemi lze najít na www.natur.cuni.cz/CBS v záložce Pobočky a sekce).

Řada regionálních muzeí vydává nebo se podílí na vydávání odborných časopisů, v jejichž redakčních radách pracují regionální botanici a v nichž se pravidelně objevují botanické studie. Dlouhou tradici mají např. tituly Sborník Západočeského muzea v Plzni, Erica a Calluna (Plzeň), Severočeskou přírodou (donesávena Litoměřice, později Chomutov), Sborník Severočeského muzea v Liberci, přírodní vědy (Liberec), Muzeum a současnost, řada přírodovědná (Roztoky u Prahy), Acta Musei Reginahradecensis, řada A (Hradec Králové), Východočeský sborník přírodovědný – Práce a studie (Pardubice), Acta musei richnoviensis, sect. natur. (Rychnov nad Kněžnou), Sborník Jihočeského mu-

zea v Českých Budějovicích, přírodní vědy (České Budějovice), Acta rerum naturalium, Přírodovědný časopis Vysočiny (Jihlava a Třebíč), Časopis Slezského zemského muzea, vědy přírodní (Opava), Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, přírodní vědy (Olomouc) a Thayensia (Znojmo), nově též Acta Carpathica Occidentalis, Příroda Západních Karpat (Vsetín). Občas vycházejí i samostatné botanické nebo přírodovědné knihy a brožury, v posledních letech např. Orchideje Českého středohoří (K. Nepraš a kol., Litoměřice), Flóra a vegetace města Plzně (J. Sofron a J. Nesvadbová, Plzeň), Památné stromy Karlovarského kraje a Památné stromy Plzeňského kraje (J. Michálek, Sokolov), ediční řada Zvláště chráněná území Jihočeského kraje – Táborsko (D. Abazid, Soběslav), Přírodovědné zajímavosti Znojemska (A. Reiter a kol., Znojmo) a Přírodní fenomény západních Čech (J. Brabec a kol., Cheb).

Regionální muzea mají často jediný úvazek určený obecně pro botanika, v některých případech dokonce jen pro přírodovědce. Někdy mají k dispozici navíc technickou sílu – obvykle dokumentátora nebo preparátora. I za takových podmínek lze (často samozřejmě pouze pomocí grantových finančních prostředků) konat práce přesahující významem hranice regionu. V poslední době se k nim řadí např. studium apomiktických jeřábů (M. Lepší, České Budějovice), vodních makrofyt (J. Rydlo, Roztoky u Prahy), starých a památných stromů (J. Michálek, Sokolov), rodu hořeček – *Gentianella* (J. Brabec, Cheb), vegetace mokřadů (R. Němec, Znojmo), lišejníků a jejich fotobiontů (O. Peksa, Plzeň), lišejníků (J. P. Halda, Rychnov nad Kněžnou), mechorostů (M. Zmrhalová, Šumperk) nebo vedení Banky semen ohrožených druhů rostlin (M. Bábková Hrochová, Olomouc).

V mnoha muzeích se bohužel v posledních letech finančně i personálně upřednostňují masově orientované kulturně-společenské akce krátkodobého dopadu, které v podstatě nahrazují nebo dokonce zdvojují činnost kulturních středisek apod. Dlouhodobý dokumentační a badatelský přínos regionálních odborníků se pak v některých muzeích silně podceňuje, někdy přímo potlačuje. Činnost muzejních botaniků v regionech je tedy velmi různorodá. Těžiště botanické práce v jednotlivých muzeích proto silně závisí jak na konkrétních botanících, tak na prioritách vedení a zřizovatelů jednotlivých muzeí.

Tab. 1 Přehled velkých regionálních muzejních botanických sbírek v České republice a jejich mezinárodních zkratk. Celkový počet položek zahrnuje herbáře cévnatých rostlin, mechorostů, řas, lišejníků a hub, jakož i různé typy kusových sbírek (semena, plody, dřeva, větvičky apod.), v některých případech i živé vzorky semen, hálky, kořeny, kolorované kresby aj.

Muzeum (mezinárodní zkratka herbáře)	celkový počet položek	z toho cévnatých rostlin
Vlastivědné muzeum v Olomouci (OLM)	209 326	176 251
Slezské zemské muzeum, Opava (OP)	188 309	71 447
Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy (ROZ)	135 000	132 600
Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích (CB)	129 316	115 344
Východočeské muzeum v Pardubicích (MP)	127 528	114 915
Oblastní muzeum v Litoměřicích (LIT)	106 732	88 495
Západočeské muzeum v Plzni (PL)	82 592	48 856
Regionální muzeum v Mikulově (MMI)	65 000	65 000
Muzeum Vysočiny Třebíč (ZMT)	64 050	56 391
Muzeum východních Čech v Hradci Králové (HR)	61 872	53 957
Oblastní muzeum v Chomutově (CHOM)	51 788	43 026
Muzeum Vysočiny Jihlava (MJ)	47 000	42 630